EYLÜL 2014 SAYI: 19 AYLIK DERGİ EDERİ 4 TL

ezcümle

edebi (ha) yat seçkisi

DOSYA

Selefilik

- Bir Osmanlı Selefisi İmam Birgivi ve Kadızadeler
- Ahmed Cevdet Paşa Vehabileri Anlatıyor
- Selefilik: Köklere Dönmek mi Çalınan Gelecek mi?
- Bid'at ve Bedîiyat Arasındaki Keskin Çizgi
- Irak'ta Mezhep Çatışmalarının Seyri

EDİTÖR'DEN

Selefilik Ortadoğu'nun Yazgısı mı?

102 Yıl Önce Ispartalı Hakkı'nın İstanbul'da Evladına Kaliteli Okul Arayış Macerası

BAHRİ ATA

Doç. Dr. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Tarih Eğitimi ABD Öğretim Üyesi

Geçtiğimiz günlerde Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş (TEOG) sonuçları açıklandı. Bugünlerde bazı veliler, çocuklarının okul kayıt işlemleri sorunları ile meşguller. Sistemde okul tercihi yapmadıkları için bu uygulamanın mağdurlarından biri de 29 Ağustos 2014 tarihli Habertürk gazetesindeki "Kimi dağa çıkar kimi bağa" adlı yazısından öğrendiğimiz kadarıyla Sn. Fatih Altaylı ve evladı olmuş. Bu yazıdaki "dağ" ve "bağ" sözcükleri bana, 102 yıl önce Balkan Savaşlarının hemen öncesi ve sonrasındaki günlerde İstanbul'da çocuğu için kaliteli bir okul arayan bir baba olarak Ispartalı Hakkı'nın (1867-1923) bir yazı dizisini hatırlattı. Eğitim işlerinde ne kadar ilerleme kaydettiğimizin takdirini siz saygıdeğer okuyucuya bırakıyorum.

Bildiğiniz gibi (Ağlarcızâde) Ispartalı Hakkı, II. Meşrutiyet dönemi Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Isparta mebusu olarak görev yapmış, Türkçe'nin sadeleştirilmesi, harflerin ıslahı gibi görüşleriyle ön plana çıkmış, yazmayı seven aydınlarımızdan biridir. Ispartalı Hakkı, "*Kimin ki Dağda Bağı Var, Yüreğinde Dağı Var.*" başlığını taşıyan yazı dizisini Türk *Yurdu* dergisinde 1912'de 19. 21. ve 28. sayılarda ve 1913'te 34. sayıda kaleme aldı. Oğlunu iyi bir okulda okutmak konusunda karşılaştığı her bir zorluğu "Dağ" olarak ifade etti. Toplam olarak 26 dağ'dan söz etmektedir.

Bu yazı dizisi, orta halli bir babanın, 1910'lu yıllarda İstanbul'da okul çağı gelen çocuğunu kaliteli bir okula yerleştirme çabası ve kaliteli diye düşünülen okullardaki kötü uygulamalar hakkında samimi eleştirileri niteliğindedir. Öyle bir baba ki, Osmanlı döneminde okullarda araç ve gereç eksikliğinin hissedildiği günlerde, 1884'te daha gençliğinde yani 17 yaşında iken, Isparta'da kendi yerküresini imal etmişti. Bu çalışmada kısaca bu yazıyı özetleyerek, etkilerini ele almak istiyorum.

Ispartalı Hakkı yazısına şöyle başlıyor; "Dağdaki bağ, bu dünyadan çıkıp gittiğim vakit, yerime bırakacağım oğlumdur. Buradaki dağ da onu adam edip, adam arasına katmak kaygısıdır." Şimdi 26 dağ ya da kaygı metinsel bir bütünlük içinde verilmeye çalışılacaktır. *1912'de* Galatasaray Mekteb-i Sultânî'si de, yatılı ve gündüzlü bütün sınıfları dolduğu için öğrenci alamayacağını ilan etmiş. Bu okulun sadece üniforma masraflarının 45 lira olmasının özellikle altı çizilmektedir. Ispartalı Hakkı, bir arkadaşı ile Rumelihisar'ı üstündeki Robert Kolej'e giderler. Okulun ücretinin 60 lira olması ve Kolejin nizamnamesindeki din öğretimi ile ilgili maddeler Hakkı Bey'in mazeret bildirmesinde imdadına yetişir.

İstanbul Sultânîsi de (İstanbul Erkek Lisesi) kayıtları kapamış, ancak Ispartalı Hakkı becerikli bir arkadaşının yardımıyla çocuğunu yedekler listesine kaydettirmiştir. Davud Paşa Mektebi'nde ise kayıt kapanmamış ve çocuğun şimdilik eski okuluna devamına karar verilmiştir. Daha sonra Hakkı Bey, çocuğun defterlerini ve ders kitaplarını inceler. Öğretmen, yaz tatilinde yazdığı Ahlâk Kitabı'nın içeriğinin birinci bölümünü atlayarak, ikinci bölümden itibaren çocuklara yazdırıyormuş. Maârif Nezareti, ders kitabı ismi vermezse, bu kitabı bastıracakmış. Arapça dersi öğretmeni de kendi dersini iki üç yüz sayfa olarak yazdıracakmış. Okula uğrayıp, müdür ile görüşür. Müdür'e, "Emrullah Efendi'nin Darülfünun felsefe derslerinden aşırılmış sandığım bu ağır bahisleri idadi birinci seneye geçecek çocukcağızlar nasıl anlayacaklar?" diye sorar. Müdür, "Ne yapalım, bu muallimleri Maârif yolluyor." der.

Bu arada çocuğun kaydının İstanbul Sultanîsi'ne alınması gündeme gelir, birinci taksidi olan 10 altın (lira) yatırılır. Validesi, çocuğun yatılı olarak verilmesini eleştirir. Daha sonra bu öğretim yılında okutulacak yeni ders kitaplarının peşine düşerler. Ispartalı Hakkı, çocuklara aldırılan ve sayfası açılmamış ders kitaplarından şikâyet etmektedir. Ispartalı Hakkı'ya göre zaten bunlar çocukların seviyesinin çok üstündedir. Ispartalı Hakkı, sınıfta yapılan dersin içe-

riğini kestaneye benzetmektedir. Bazı çocuklar soyulmuş kestaneyi yiyecek halde iken, bazıları dikenli kabuğu da açar, bazıları ise kestaneyi ağaçtan düşürecek haldedir. Öğretmen, çocukları tanımalı ve farklılıklarını görebilmelidir. Çocuğunun başına okulda küçük bir kaza gelir. Okuma dersinde bir ifadeyi bilemediği için hafta sonu izinsizlik cezası alır. Bir sonra ki hafta coğrafya öğretmeni, defteri olmadığı için çocuğa ikinci bir izinsizlik cezası daha verir. Ispartalı Hakkı, Okulun Dahiliye Müdürü'ne durumu açar, O da "*Mektepteki çocuk, harpteki asker gibidir, yaralanır, düşer, bakılmaz...*" der. Ispartalı Hakkı'ya göre şiddete maruz kalan bir insan, iyiliğe düşman ve fenalığı dost olacak kadar bozulabilir. Diyor ki, " Eğer insan, anlayışta eşekle beraber ise, derim ki cennetten adamla birlikte çıkan dayak ve ceza dünyada kıyamete kadar saltanat sürdükten sonra, yine adamla birlikte cennete veya cehenneme kadar gitsin!" Tevkif ve izinsizlik gibi cezalar da yine cisim yerine ruha kötek atan bir dayak niteliğindedir. İnsanın onurunu incitmek, billur sürahiyi çatlatmaktır. Diğer yandan görüşmeye gittiği okul müdürü de verilen bu türden cezalarda öğretmenlerin haklı olduğunu söyler.

Özellikle 23. dağ, Meşrutiyet dönemi Maârif Nazırlarının isimlerini vermeden genel eleştirisine ayrılmıştır. Nazırdan da umut yok diyerek, 24. ve 25. dağlarda Osmanlı milletine seslenmektedir. "Maârif bütçesine kaç para tahsis etmişsin?" diye sorar. Onun verilerine göre bu miktar, Osmanlı devletinin otuz dört küsur milyon liralık genel bütçesi içinde eğitim bütçesi 1910 yılında 946 bin küsur lira, 1911'de ise 994 bin küsur liradır.

Ispartalı Hakkı imtihan ve mümeyyiz konularını da ele almaktadır. Oğlunun yazısının çirkin olmasına rağmen yazı dersinden 10 alması, resmi iyi olduğu halde resimden 2 almasını eleştirmektedir. Diğer derslerin notlarına da bakınca evde öğrendiği şeyleri, okulda yarıdan fazlasını kaybettiğini ileri sürmektedir.

Bu yazının döneminde çok etkili olduğunu oğlu Safa Ağlarcı'nın babasına ilişkin yazdığı kitabın satır aralarına eklediği kişisel ifadelerden anlıyoruz. Safa Ağlarcı, Maârif Nezareti'nin yazılardan rahatsız olduğunu ve yayını kestiğini iddia ediyor. Ispartalı Hakkı, bir süre dergide yazı yazmaya ara vermiş, bir sonra ki yazıları 1915'ten sonra tekrar görülmeye başlamıştır. Bu durum, yazarın yazısının devamı olduğunu ve yayımlanmadığı için dergi yönetimine gücenmiş olabileceğini gösterir.

Öncelikle dönemin basınında Ispartalı Hakkı'ya karşı "Maârif işlerine herkes karışmasın", "Muallimleri lekelemeyelim" tarzında tepkisel yazılar yayımlandığı anlaşılmaktadır. Kâzım Nami Duru gibi eğitimciler açıkça karşı çıkarlar. Ispartalı Hakkı'nın öğretmen ve halk konferansçısı kimliği unutularak, velilerin okul işlerine karışmaması gerektiği tarzında fikirler ortaya atılır. Safa Bey, bu yazıların okulun öğretmenlerinden Şahabettin Süleyman (1885-1921) ve Fuad Köprülü'yü (1890-1966) rahatsız ettiğini belirtir. Şahabettin Süleyman, O'nu yanına çağırıp, "Baban bu hafta yine bana çattı" der. O zaman 22 yaşında olan Fuad Köprülü'nün de ilk derste kaldırdığı ve sorularını bilemeyen ondört yaşındaki öğrencisine (Safa Bey'e) hafta sonu izinsizlik cezası verdiği anlaşılmaktadır. Bu yaşanmış olaylar, daha sonra büyük birer Türk Edebiyat tarihçisi olacak olan bu genç öğretmenlerin, mesleğe pedagojik formasyonsuz ve ne kadar hazırlıksız başladığını gösterme açısından da önemlidir.

Sonuç olarak bu yazı dizisi, kendini evladına, memleketine ve tarihine karşı sorumlu hisseden öte yandan validesi, evladı, partisi (İttihat ve Terakki) ve kabul etmediği çağdışı okul uygulamaları arasında kalmış kırkbeş yaşındaki bir babanın samimi itiraflarıdır. Meşrutiyet'in ilanının memlekette eğitim sistemini pek değiştirmediğini, çocukların gelecek zamanlar için eğitilmediğine üzülen bir baba ile karşı karşıyayız. Elbette bu durumda 1870'lerden sonra Osmanlı siyasi coğrafyasında yaşanan fırtınaların etkisini hiç unutmamak gerektir.

Ispartalı Hakkı'nın görüşleri, etkilerini yavaş yavaş göstermeye başladı. Okullarda mümeyyizler tarafından yapılan sözlü imtihanlar kaldırıldı. Okullarda cezaya ilişkin eleştirisi, daha sonra 1918'de Ziya Gökalp ve Sâtı Bey arasında dönemin eğitim dergilerinde ciddi bir polemik konusu oldu. İbrahim Alaettin Gövsa'nın *Çocuk Ruhu* kitabı ancak 1926'da yayımlandı. Ispartalı Hakkı'nın bu eleştirileri, Cumhuriyet'in ilk yıllarında hasıraltı edilmemiş, çözülmeye çalışıldı. Gerçekten de ancak Cumhuriyet döneminde eğitimde laiklik ilkesinin bir yansıması olarak Robert Kolej'in nizamnamesindeki öğrencinin sabahları duada ve pazar günleri okulda olanların sabah ve akşam ayinde hazır bulunması, Hıristiyanlığın Tarihi ve Kitab-ı Mukaddes'in öğretimi gibi çiğnenemez kurallar kaldırıldı. Erken Cumhuriyet döneminin resmi yayınlarında "Eti senin, kemiği benim" anlayışına şiddetle karşı çıkılmış, Cumhuriyet eğitiminin "kendi kendine yönetim" esasına dayalı olduğu vurgulanmıştır.